
SANKT OLAV

St. Olav utkommer en gang ukentlig. — Abonnement både for Inn- og utland tegnes på alle postkontorer eller direkte, skriftlig, i Ekspedisjonen, Akersveien 5. Abonnementspris kr. 2,50 pr. kvartal forskuddsvis betalt, — for utlandet tillegg av vedkommende lands avisporto. Opsigelser må være Ekspedisjonen i hende senest 14 dager før hvert kvartalskifte. — Annonser må være innsendt innen mandag aften. — Manuskript innen fredag aften.

INNHOOLD: En gammel norsk præken paa Alle Helgens dag. — Foran Madonnas Alter. — Bort fra Anglo-Katolisismen. — Presten Johan Samuel Strangs Tragedie. — „Jesuitter må ikke tåles.“

ST. OLAVS REDAKSJON, AKERSVEIEN 5 - OSLO - TELEFON 23743

RETT + OG + SANNHET

En gammel norsk præken paa Alle Helgens dag.

Oversatt av Sigrid Undset.

Fra Gammelnorsk Homilieboek, utgitt av C. R. Unger, Chr.a 1864. Av det temmelig store materiale som foreligger av prækener paa norrønt maal er mesteparten fra Island. Den av Prof. Unger utgitte Homilieboek er imidlertid utvilsomt skrevet her i landet og er sandsynligvis den ældste skrevne norske bok som endda er i behold. Haandskriften som findes i Kjøbenhavn er vistnok fra slutten av det tolvte aarhundrede — altsaa omtrent samtidig med kampene mellem bagler og birkebeiner.

Saa er sagt i boken, at den hellige Bonifatius pave*) lot vie en kirke i Romaborg, Gud og alle hans hellige mænd til ære, paa et sted der alle djævler før hadde hat sit blótsted, for det kunde synes høvelig at paa det sted som alle djævlers styggedom var blit drevet ut fra, der skulde nu alle de hellige minder feires. Pave Bonifatius bød at alle kristne skulde holde denne fest i begyndelsen av november maaned, til lov og pris for

*) Den hellige Bonifatius (sic.) pave — St. Bonifacius IV indviet i 616 Agrippas Pantheon til kirke under navn av St. a Maria ad Martyres. Samtidig indførte han Alle Helgens fest i den vesterlandske kirke (den græske kirke hadde allerede længe feiret en lignende fest). Festen blev tra først av feiret 13. mai. Det var pave Gregor III som henla den til 1. november — omkring 731.

Drotten og sankta Maria og alle helgener, saa at folk kunde gjøre godt igjen paa denne høitid alt som menneskers likesælhet hadde vanhelliget ved forsømmelse av andre fester.

Og nu skal vi først begynde med at værne og dyrke selve den, som skapte alle hellige mænd og er altings eneste ophav og ende, selv uten ophav og ende, alle skapningers skaper, en eneste treenig Gud, *en* i guddom, nævnt med tre navner saa vi i ham skjelner mellem Fader og Søn og Hellig Aand. Med Gud og næst Gud er denne høitid helliget Sankta Maria, Vor Herres Jesu Kristi mor, som bevarte sit hjerte og sit legeme saa rent, saa hun var værdig til at høre engelens ord og bære til verden i sit kjøtt den sande Gud og mand, uten sot og synd. Denne høitid er ogsaa viet alle de hellige engler, de som blev skapt ved verdens begyndelse, aandelige og ulegemlige, for at tjene den aandelige og ulegemlige Gud. De er inddelt i ni hærer som er englene og hovedenglene, kræfterne, erkeengler og høvdinger, fyrster og troner, cherubim som er visdommens fylde og serafim som er brændende eller luende.

Men denne høitid holdes ikke bare for englene men ogsaa til ære for alle hine hellige mænd som levet i verdens første tider, fædrene i oldtiden som opnaadde

at faa se Gud selv og tok imot engler som sine gjester. Høvdinger for denne flokk var Abel den retfærdige og Enoch som blev tatt op i himmelen, Noa, Abraham, Isak og Jakob. Saa kommer de som var dommere under loven som Gud gav Moses, rettdømmende mænd som hevnet used og styrket rettlæte og fredet om Guds folk men kjæmpet med styrke mot Guds og sine uvenner. Dernæst var det spaamændene,*) de som først sa usagte ting som Gud selv lot dem vite om, Kristi byrd og pine og opstandelse, da han sendte dem ut for at de skulde tale til menneskene om frelsen og at han hadde besluttet at løse menneskene av Helvedes kvaler. Alle disse som her er talt om er ogsaa denne høitid helliget, baade de som var før loven og de som var under loven.

Men nu maa vi tale om de som var under naaden og fik se Kristus i menneskelig legeme og høre hans lærdommer og styrkes av hans jertegn. Den første av disse var Johannes baptisten, han som først lærte menneskene syndernes anger og ryddet vei for Krist i menighetene og levet saa hæderfuldt et liv i ødemarken, saa mange mente han var selve Kristus. Om ham bar Drotten vor det vidnesbyrd, at ingen bedre mand var født av karl og kvinde. Han ogsaa eier del i denne høitid. Og er denne dag helliget de smaagutter som Herodes konge lot dræpe i Bethlehem vinteren efter Kristi byrd, og sammen med dem eier alle de barn som er hellige hos Gud denne helligdag. Og de eier litt i denne fest, alle apostlerne og Kristi læresveiner som Drotten selv valgte ut av almugen og sendte ut *kring* heimen for at lægge sin kristenhets gundvold saan at deres lære bredte sig ut over hele jorden. Denne høitid tilhører ogsaa alle Guds pinselsvidner, de som foragtet denne heimens liv og de hedenske kongers budord. Nogen blev hugget med sverdet, nogen brændt i ild, nogen søkket i vand, nogen slaatt med stænger, nogen hængt og nogen brutt paa hjul, nogen sveltet ihjel og nogen flaadd levende. For slike sakers skyld vandt de evig ære i himmelen. Og er denne høitid viet de hellige biskoper og Kristi bekjendere, de som gav igjen Drotten med renter det laan som han hadde git dem og hadde den hug at de længtet efter at ta imot pinsler, hvis Gud vilde kræve det av dem. Saa er ogsaa denne høitid helliget einsetesmændene som forlot denne heimens rikdom og verdens ære og gjemte sig i mange helleror og frelste sig undav folks faafængte prat for at vende sig ihærdig til bøn og fra alle tomme ord. Og blir denne høitid

holdt til ære for alle hellige møer, de som har gaat i den hellige Marias, dronningens, fotspor og sa fra sig al legems lyst for Guds kjærlighets skyld og heller vilde tjene sin himmelske brudgom i alslags stridt arbeide end la sig flekke av jordisk elskov. Og vi tror at denne høitid er helliget alle dem, hvis sjæler lever i glædens stad, endda deres legemer ligger i jorden og ingen mennesker vet om at de er hellige hos Gud.

Men med det at vi idag holder alle helgners høitid — gode brødre og søstre, da er det nødvendig at vi blir lik dem i seder som vi dyrker, naar vi feirer deres helligdag. For hvad nytter det at vi holder den ytre høitid hellig paa jorden, hvis ikke vore hjerter higer mot deres sande høitid i himmelen? Hvis vi er Guds kirker, som Paul apostel sier, da skal vi drive ut av os selv al djævelsk illskap og synder, saa vore hjerter ikke blir djævlernes hov men Guds og alle helgners huser.

Vi helliger Gud kirken i vort hjerte hvis vi gjør alle vore gode gjerninger bare for hans kjærlighets skyld. Vi vier kirken til Guds mor, hvis vi bare blir mere sagtmodige og agter os selv ringere, jo større laan vi faar av Gud. Vi vier kirken til de ni englekor, naar hver og en av os lyder Guds budord i den tjeneste som han har sat os til her i verden, uten at misunde dem som har faatt større laan av ham end vi selv har faatt. De hellige forfædre vier vi kirken til naar vi søker at forstaa og aandelig fylde de arbeider som hine gjorde legemlig. Til lovmændene indvier vi kirken, hvis vi med retvist sindelag holder Guds lov og budene, slik som de er blit git os.

Og det er nødvendig at vi rett kan skille godt fra ondt og holde fred og forlik med alt som er godt men ufred med synden; dette er at indvie kirken til de hellige konger og dommere. Til spaamændene vier vi kirken naar vi er fremsynte og frygter den ytterste doms gru og vor dødsstund, likesom spaamændene saa ind i fremtiden og forutsa usagte ting. Men om vi frygter den ytterste dom, da maa vi angre vore synder og rydde vei for Gud i vore hjerter, og det er at indvie kirken til Johannes baptisten som først lærte menneskene anger over synden. Til de hellige barn indvier den sin kirke som er svikløs og enfoldig og opfylder det som Drotten vor mælte i evangeliet: Den som gjør sig liten som en liten svein, han skal bli stor i himmelriket. Men vil vi bli store i himmelriket da maa vi hjelpe de fattige med det gods som vi har her paa jorden, for vi vier kirken til apostlerne, hvis vi tar efter deres mildhet som delte likt alt gods, saa ingen var rike og ingen led nød.

*) Spaamændene — d. e. profeterne.

Og Guds pinselsvidners høitid, den feirer vi høvelig naar vi efterligner litt av deres taalmodighet. De bar taalmodig svære pinsler, og vi skal taalmodig finde os i nogen smaa krænkelser. De gav sit legeme hen til døden, og vi skal dræpe urette lyster i os selv. Og de hellige biskopers høitid feirer vi høvelig, naar vi er lydige mot lærde mænds bud, for da lyder vort hjertes kirke de hellige biskoper. Og hvis vi holder os fra faafængt snakk og tomme glæder og driver stygge hugskott ut av vor tankes borg med sterke bønner, da indvier vi vor kirke til munkene og einsetesmændene. Og Guds hellige møers høitid holder vi sømmelig, naar vi bevarer vort legeme fra ukyskhed og vort hjerte

fra aandelig hordom, det vil si fra urene tanker. Og vi vier kirken til alle de helgner som er hellige hos Gud endda deres hellighet er ukjent av menneskene, naar vi gjør de gjerninger som er takkelige for Gud og som han holder skjult for menneskene.

Dette er at holde høitid aandelig og smykke os, saa vort hjerte og vort legeme blir fagert, og be Herren selv og hans engler og alle helgner ind i vort sind. Hvis vi holder alle helgners høitid paa denne maaten, da vil de værdiges at være vore forbedere og hjelpere paa dommedag hos vor Herre Jesus Kristus som lever og hersker, Gud med Fader og Hellig Aand per omnia secula seculorum. Amen.

Foran Madonnas Alter.

Av Oyvind Høgstad.

En blek vintersol, av og til sløret av florlette skyer, la et matt gyllent skjær over Marienplatz i München.

Vannet rislet ikke i Mariabrunnens ærværdige fontene, men på toppen tronet byens skytsengel, Münchener Kindl, med ølkruset i én hånd og redikken i den andre som et talende vidnesbyrd om at øl og redikker kan ingen münchenener undvære.

Høit til værs hevet sig rådhusets grå stenfasade, et vidunderlig kniplingsverk i granitt.

Klokkespillet i tårnet hadde netop holdt op å spille og de kjempestore dukker innstillet sin daglige fremførelse av gamle bayerske folkedanser.

Et stykke borte tegnet Frauenkirche silhuetten av sine to høie avstumpete tårn mot den frostklare luft.

Et spann svære bryggeriokser vagget med sneglefart avsted forspent en tung vogn med ølfat og stanset utenfor Augustiner Bier Halle rett over for rådhuset.

Fjern lød larmen fra de mange klemtende sporvogner på Karls Platz. Men her på Marienplatz, i domkirkens umiddelbare nærhet, var det ganske stille. Her stilnet likesom storbyens larm, her hadde ikke menneskene slikt hastverk som på byens andre plasser og i de store trafikkårer. Og de fleste mennesker man så, var iført tiolernes maleriske nasjonaldrakt.

I det klokkespilletts siste skjelvende toner døde hen skrådde en middelaldrene kvinne forbi Mariabrunnen og rådhuset og tok den trange gaten som førte til domkirken.

Hun var moderne, nærmest utfordrende klædt, men

hun gikk med hodet bøiet, og det engang så vakre ansikt hadde et forpint og forgremmet uttrykk.

Hvem hun var? Hun visste det knapt selv, og navnet har ingen interesse. Hun visste bare at hun nu stod over for et avgjørende vendepunkt i sitt liv. Nu førte ingen sti tilbake til den tilværelse som inntil for bare et par timer siden for henne hadde vært den eneste tenkelige.

Som så ofte i livet hadde en liten tilfeldig hendelse åpnet hennes øine. Og hun stod på randen av en avgrunn og stirret ned i et bunnløst svelg.

Omtrent ingen av de utallige tilfeldige bekjenskaper hun i årenes løp hadde hatt og levet i sus og dus sammen med, hadde spurt om hennes navn ennsi adresse. Hvilken interesse hadde nu det? De skulde jo aldri møtes oftere!

En hadde kalt henne Gretchen, en annen Minna, men oftest var hun blitt nevnt med navne som Lulu og Susi. Og hun hadde aldri brydd sig om hvad de kalte henne, bare hun fikk det som rettmessig tilkom henne.

Nølende stanset hun utenfor Frauenkirche — utenfor domkirkens store portal.

Hennes hjerte banket heftig i stor angst.

Turde hun allikevel ikke våge sig inn i helligdommen?

Det var visst et farlig, et forferdelig sted, for en slik én som henne! Siden hun var barn — hun husket det ikke lenger — siden hun var barn hadde hun ikke satt sine ben i en kirke. Hun var uren, besudlet, en

forstøtt; hun hadde levd som hedning, hun var en hedning, ja værre enn det! For hun var blitt opdratt til å vandre på de rette veier.

Og allikevel — en uimotståelig makt drev henne inn gjennom portalen, inn i det veldige kirkeskip, dunkelt oplyst av lyset som flerfarvet falt inn gjennom de praktfulle glassmalerier.

Hun steilet ved synet av en plakate like ved inngangen.

Det svimlet for henne.

Hun gispet etter været og tok sig til brystet hvor hjertet banket i vill angst idet hun leste:

„Dette er et hellig sted.“

Da var det intet sted for henne. Hun var jo hverken katolikk eller protestant. Varg i veum var hun! Og som et lyn vilde forbannelsen ramme henne, som dristet sig til å betrede dette hellige sted! Hun som hverken kunde Pater Nosker eller Ave Maria. — —

Det var dødsstille under de svimlende høie buelhvelvinger, som seilte over henne som himmelen.

I et glimt skimtet hun høialterets strålende prakt med de hellige kar og de hellige bøker.

Hun hadde ikke engang stenket vievann på sig.

Og ikke gjort korsets tegn!

Plutselig styrtet hun frem og kastet sig nesegrus på kne foran et av Den hellige Jomfrus altere.

Der blev hun liggende ubevegelig, knuget hjelpeløs til det kolde stengulvet, uten tanker, uten følelser, bare fylt av en eneste alt omfattende lengsel etter å finne hjelp, trøst, fred. Og ikke lenger være en forstøtt, en hedning, en fredløs på jorden og en hjemløs i himmelen!

Lenge lå hun der med pannen mot det hårde stengulvet og torde ikke se op, ikke løfte blikket dit op hvorfra hjelpen måtte komme.

Hun hadde ikke noe offer å bringe — — —

Ikke så meget som en blomst å legge på Madonnas alter.

Hun fór sammen og stivnet i angst ved at noen svakt rørte ved hennes skulder. Hun så op med flakkende, forskremte øine.

En blek ung mann i prestedrakt stod bøiet over henne.

Hun verget uvilkaarlig for sig med hendene som ventet hun et slag — det knusende slag hun, den uværdige, besudlede og forstøtte, hadde gjort sig fortjent til ved å trenge inn i helligdommen. I ett nu husket hun med forferdelse noen ord hun hadde lært i sin barndom.

— Vé den fra hvem forargelsen kommer . . .

Da hørte hun noen andre ord. Dempet og milde lød de under domkirkens høie ærværdige hvelvinger:

— Mitt barn, her gjelder ikke jøde eller greker. Her gjelder fredens og tilgivelsens evangelium . . .

Forvirret stirret hun op på den unge presten. Uttrykket i hans ansikt var vennlig, øinene blå og rolige.

Hun visste ikke om hun drømte eller var våken. Eller hadde forbannelsen rammet henne så hun var blitt gal?

Da lød atter prestens stemme, fremdeles dempet og mild men samtidig fast og myndig:

— Ti hvo som er ren, han kaste den første sten

Bønnfallende rakte hun hendene op mot den unge prest. To lys brant med rolig gulblek flamme på alteret. Hun hadde ikke sett at noen hadde satt dem der og tendt dem. Nu kastet de et matt skjær over Den hellige Jomfrues edle og ophøiede trekk.

Hun skalv om munnen, og hennes øine tigget om nåden, som hun halvt i villelse hadde søkt hit inn for å finne.

Da gjorde presten korsets tegn. Han la sin høire hånd varsomt på hennes hode og sa:

— Hverken Garisim eller Jerusalem, sier Frelseren. Fred være med dig, du kvinne fra Samaria . . .

Og like lydløst som han kom forsvant presten.

Lenge lå hun der på kne foran Madonnas billede. På alteret brant fremdeles med rolig gulblek lue de to lysene presten hadde tendt. Og med ett husket hun kjernen i sin barnelærdom, den hun inntil nu helt hadde glemt, og forstod den symbolske betydning i at presten hadde bragt det offer hun ikke hadde.

Som et annet menneske trådte hun lenge efter fra domkirken ut på gaten. Da var det blitt mørkt så gassblussene var tendt.

Med raske skritt gikk hun i retning av Marienplatz, som nu lå badet i det kunstige lys fra gatelyktene. Hun hevet blikket mot madonnabilledet over Maria-brunnen. Hun streifet også billedet av Münchener Kindl, som i én hånd holdt ølkruset og i den andre redikken. Og der var kommet nytt lys i hennes øine. Hun hadde ikke det sky og forgremmede uttrykk som da hun gikk her sist. Hun gikk ikke lenger med bøiet hode og senket blikk. Nu torde hun se op. Hun torde se folk i øinene.

Hun passerte gjennom Karls Tor og kom ut på Karls Platz hvor livet pulserte sterkt og hektisk. Sporvognene kjørte klemtende frem og tilbake, og bilene fór tutende avsted i alle retninger. Men hun var rolig, fylt av en vidunderlig indre fred hun aldri før hadde følt.

Et par ganger blev hun tiltalt, men hun holdt hodet høit og lot som om hun ikke forstod meningen.

For henne var fortiden gjennt og glemnt.

Næsten.

Fortiden stod nu for henne bare som et sårt og bitert minne, en fjern og uvirkelig verden hvor hun ikke lenger hørte hjemme.

(Eftertrykk forbydes.)

Øyvind Hogstad.

BORT FRA ANGLO-KATOLISISMEN

Jeg gav mig til å undersøke de øvrige kjennetegn ved den engelske kirke, efter at jeg ved det lys, der strålet fra Lisieux, hadde opdaget, at ett manglet. Jeg var allerede overbevist om, at den ikke er hellig i samme forstand, som den romerske kirke er det. Jeg trengte ikke samme overnaturlige lys for å se, at den ikke er én. Man kan vel vanskelig forestille sig et religiøst samfund, der omfatter en villere blanding av religiøse meninger enn den engelske kirke. Den er et kaos, og det, der ennå er igjen av katolisisme i den engelske kirke, bærer for en stor del, ja direkte skylden for dette kaos. Tidligere har den engelske kirke kanskje nok vært slapp, men den var dog forholdsvis ensartet. Men nu er den en masse av hvirvlende atomer, en fornelig eksplosjon, som om katolisismens voksende styrke hadde vært for mektig for den. Og katolisismen har ikke, som dens venner hevder, opreist kirken fra de døde, men tvertom blåst den overende. Sannelig, selv kirkens mest ukritiske venn kan ikke finne nogen enhet i den engelske kirke.

Hvad nu angår dens katolisitet — almindelighet —, da er saken ikke så liketil. Den kunde jo hevde, at nettop i den mangfoldighet, som nogen kaller kaos, ligger dens almindelighet, idet den ikke er til bare for én klasse mennesker, men for enhver rang og stand, og den kunde utlegge Roms «latterlige ensartethet» som et tegn på eksklusivitet. Men sann katolisitet beror ikke så meget på utvortes mangfoldighet som på en fundamental tiltrekningskraft, der kan påvirke alle, og søker man efter den i den anglikanske kirke, ser man snart, at en sådan ganske mangler. Den engelske kirkes forskjellige dogmer, skikke og riter kan på ingen måte drage en sådan mangfoldighet av typer til sig, som Roms ensartethet formår. Tvertimot, den anglikanske kirke er så avgjort en religion for en bestemt avgrenset samfundsklasse.

Den anglikanske forkynnelses sosiale begrensning hadde alltid til en viss grad vanskeliggjort min lojalitet over for kirken. Den er så iøinefallende en kirke for den høiere og høieste middelstand. Jeg mener ikke hermed, at dens presteskap ikke arbeider på en helsemessig måte blandt de fattige; visse anglo-katolikkens

arbeide i slumkvartererne er endogså hevet over enhver ros. Men bortsett fra disse har kirkens stilling til de fattige alltid vært litt nedlatende, og den har hovedsakelig tjent dem med materielle barmhjertighetsgjeringer, og har oversett deres religiøse behov og krav. Man ser kun sjelden den tiltalende blanding av rik og fattig, som der er i den katolske kirke. De fattige kjenner sin plass og venter ikke samme privilegier som de rike.

Anglo-katolikkene har gjort sitt beste for å avskaffe denne klasseinndeling, men det har kun lyktes dem til en viss grad, idet hele anglikanismens vekt og tradisjon er imot dem. De har hatt ennå mindre hell med å avskaffe andre former for eksklusivitet, og i visse tilfeller har de kun opnådd å trekke grensen ennå skarpere. Foruten klasseforskjellen i den engelske kirke gjør også forskjellen mellom kjønnene sig gjeldende, og det har ikke lyktes anglo-katolikkene å vinne landets menn. Hist og her er, takket være enkelte begavede geistliges anstrengelser, mennenes minoritet ikke så iøinefallende, men i størsteparten av engelske menigheter er den det.

Jeg mente, at dette skyldtes den kjensgjerning, at kvinner av naturen er frommere enn menn, og det er de. Ved korsets fot var der tre kvinner, men bare én mann. Men dette argument fremkaller kun et nytt spørsmål: Hvorfor tiltaler den engelske kirke kun den fromme? Hvorfor har den så lite å by den almindelige mann fra gaten, som ikke er særlig from eller god eller hellig, men har en sjel, der skal frelses, så vel som enhver annen? Hvis han i det hele tatt går i kirken, går han sjelden til kommunion. Han betrakter kommunionen som privilegium bare for de fromme. På dette punkt har anglo-katolikkene vært like så uheldige som de andre. De har gjort en hel del for de fromme og for utskuddet, men de skremmer bort den jevne mann, som av naturen er ute av stand til å nå op på fromhetens og andaktens tinder, og som allikevel hører hjemme i Guds rike. Det er ikke katolisismen, der skremmer ham bort, for i romersk-katolske menigheter er kvinnene ikke i uforholdsmessig overvekt. Han har snarere følelsen av, at han står utenfor, at intet av alt dette er noget for ham. Han har ikke tid til regelmes-

sig kirkegang, han har ennu intet kjennskap til religiøs praksis og erfaring. Han får en kvelende fornemmelse av den overdrevne andakts og fromhets drivhus-atmosfære, (jeg taler om de anglo-katolske kirker). Det forekommer ham (eller henne, for den jevne kvinne er likedan) altsammen å være humbug, og han blir stående utenfor.

I virkeligheten har den engelske kirke næsten utelukkende henvendt sig til de velhavende, de velklædte, de dannede og de fromme. En sådan henvendelse kan vel neppe sies å bære preg av katolisitet.

Tilbake står det siste kjennetegn på Kirken, kravet på å være apostolisk. Som før nevnt, har anglo-katolikkene hevdet, at dette uttrykk bare refererte til apostolisk suksessjon, men i virkeligheten dekker det langt mere, nemlig også apostolisk sannhet og lære. Har den engelske kirke lært apostolisk sannhet? Jeg tror nok, at anglikanerne i det store og hele er det slettest underviste samfund i verden. Gjennemsni-anglikaneren har kun en ufullkommen forestilling om sin religion og blir lett et offer for enhver læres vind, som blåser ham forbi, — og derfor blomstrer teosofi, spiritisme, christian science og lignende religioner i dette land. Dessuten flyter der fra en mengde høit ansette anglikanske kattere en strøm av ufordøiet, såkalt vitenskapelig og halvteologisk tale, der av talerne selv og deres tilhørere blir tatt for modernisme, skjønt Tyrrell og Loisy sikkert vilde protestere mot et sådant misbruk av ordet. Dette refereres i avisene med ytterligere tilsetning av sensasjon, inntil den jevne mann mister det siste grann av tro, i den formening, at det har de overlegne intellektuelle ånder forlenget gjort. På så magre marker finner de anglikanske får sin føde.

Da jeg således undersøkte den engelske kirkes kjennetegn i den sunde fornufts lys efter samme metoder, som jeg vilde ha anvendt ved undersøkelsen av enhver annen gjenstands ekthet, blev jeg overbevist om, at den ikke var, hvad den gjorde fordring på å være, nemlig dette lands kirke. Den var hverken én eller hellig, almindelig eller apostolisk. Den katolske bevegelse i England, som jeg for elleve år siden hadde sett hen til som en frelse for kirken, synes nu avgjort å ha opstykket den.

Anglo-katolikkene er imidlertid et optimistisk folkeferd, for de tror, at Rom vil bøie sig eller i det minste gi en ny fortolkning. De tror, at katolisismens blomster vil blomstre i sandet i anglikanismens døde hav. De tror, at de efter en tids forløp vil omvende den engelske kirke, eller i hvert fall størsteparten av den, — og da vil gjenforeningsdagen opprinne, da vil der oppstå en uneret kirke i England, der bibeholder mange av sine lokale skikker og privilegier, men allikevel er ett med Vestens kirke, som de alltid har sett hen til med beundring og ærbødighet.

Det er kraften fra disse drømmer, der holder anglo-katolisismen ilive. Det er en bevegelse, oppstått av drømmer, av et uovervinnelig håp og den mest uegenlyttige loyalitet. Disse mennesker henger ved en kirke, der har forbannet og misbrukt dem, og som kun har bedt dem om å forsvinne. De tåler misforståelse og bakvaskelser i håp om en dag å kunne gi den katolske skjønnhet tilbake til kirken. Det er en holdning, som ingen katolikk kan la være å beundre, hvor inderlig han enn irriteres av den karakteristiske engelske mangel på evne til å se sannheten i øinene.

(Fortsettelse).

PRESTEN JOHAN SAMUEL STRANGS TRAGEDIE

HANS SKRIFTEMÅL, HANS FRAFALL OG HANS NYE TRO

Av J. Theeuwes.

III.

Strang vinner frem til en Ny Tro, og tar navnet Bro.

Det er imidlertid i Strangs rett sørgelige skjebne så vidt vi hittil har fulgt den, én ting som må ha opløftet «det vi kaller sjel slik som vi har arvet begrepet efter den hellenistiske tenkning» hos ham usigelig. Han hadde i grunnen vunnet mere enn han hadde tapt. Han hadde tapt nogen klumper av gamle, stenhårde dogmer. Men han hadde vunnet frem til den «langt høiere og mere trøstefulle tanke, at Jesus av Nasaret (eller hans sannsynlige dobbeltgjenger) var en av vår egen slekt, et menneske som vi andre.» Riktignok var også dette egentlig et stenhårdt gammelt dogme som Kirken

allerede i de første århundrer så sig nødt til å fastslå som sådant mot en del gnostisistiske sekter, men for Johan Samuel Strang fortonet det sig i hvert fall som upåklagelig splitternytt. Og, merkelig nok, det opløftet og trøstet ham. For oss normale dødelige vilde det naturligvis ikke på nogen tenkelig måte ha virket trøstende og opløftende, selv ikke i fengsel, om vi fikk vite, at der for snart to tusen år siden i Palestina også hadde levet eller i det minste sannsynligvis hadde levet et annet menneske som vi andre, en av vår egen slekt. Jeg tror de fleste av oss vilde snarere vært forbauset

om de hadde fått høre at så ikke hadde vært tilfellet, og under alle omstendigheter vilde vi ha tatt det med den allerstørste ro og makelighet. Men som jeg aldri kan få sagt ofte og tydelig nok, Strangs sørgelige livshistorie byr til stadighet på de mest utrolige overraskelser. Det er i den grad tilfellet at til og med for hans beste venner ter hele hans liv sig som en eneste knute av de mest usammenhengende feiltagelser. På grunn av en feiltagelse hadde han omvendt sig, på grunn av en feiltagelse, og da han ikke hadde lest Thomas à Kempis, hadde han bibeholdt en forkjærlighet for gatepiker, så «det løp galt av,» på grunn av en feiltagelse hadde han mistet sin rett-troenhet, på grunn av en feiltagelse til slutt var han havnet i fengsel.

Og hvad det siste angår, årsaken til at han havnet i fengsel, må man for å finne maken til feiltagelse gå helt tilbake i verdenshistorien til selve Samuel Pickwick og hans grandiose eventyr med Miss Bardell i Goswell Street. Der først finner man et nogenlunde lignende tilfelle. Men endog da er Strangs tilfelle så meget mere gyselig enn Pickwicks som det er mindre uskyldig, mere klosset og langt fra så morsomt å lese. Forgjeves søker én hos Strang etter et noget som helst rimelig forhold mellom årsakene til hans katastrofer og katastrofenes katastrofalitet. Forgjeves søker en etter nogenslags sammenheng mellom hans bommerter, om en vil, og de hårreisende ødeleggelser som de siden viser sig likesom rent tilfeldig å ha avstedkommet. Her finnes ingen årsak og virkning, hverken premisser eller konsekvenser eller samhold — og det gjør Strangs psykologi slett ikke lettere å bli klok på. Det man finner er i og for sig rent bagatellmessige grublerier som ikke vilde skaffet den mest jomfrunalske seminarist en eneste søvnløs time, men hos Strang arter all ting sig til katharakter av fortvilelse og nød. Dette er vanskeligheten med å begripe noget av det hele. Men det er også nettop hans livs tragiske moment. Ligger ikke det tragiske ved enhver ordentlig tragedie nettop deri, at den blir voldt så å si av et bananskall? Er det f. eks. ikke det tragiske ved døden at den ganske like-til inntrær ved at sjelen som jo ikke er nogen ting slippes? Der er kanskje ingen som nogensinne har definert denne overgang fra Lysstrålene til Gehenna mere rammende enn den store Wilkins Micawber, da han besvor David Copperfield å merke sig, at hvis en mann tjente tyve pund om året og brukte nitten pund, nitten shilling og seks pence vilde han være lykkelig, men brukte han tyve pund og to pence var han forlapt. Også Micawber overskred nu og da denne mystiske grense. Han kunde da bli i den grad overvældet av sorg og krenkelse at han gjorde manøvrer mot sig selv med en barberkniv, men hos ham hadde studiene aldri forårsaket noget virvar i hjernen, han visste at, faller en over et bananskall, kan han ta det på to måter, som uhellets offer eller også som dets publikum, og Micawber foretrakk å være sitt eget publikum, hvor det gjaldt hans mangeartede tragedier. Da så han dem objektivere, med mere *common sense* likesom — og en halv times tid etter kunde han blanke sine sko med ekstraordinær omhu og spasere ut og

nyne en melodi med freidigere og fornemmere mine enn nogen sinne, eller han kunde sitte oppe på London-diligensen, et oplagt billede på glad tilfredshet, smilende til fru Micawbers konversasjon og beskjefftet med å spise valnøtter av en papirpose, mens en flaskehals stakk op av hans brystlomme. Men Strang var det ikke beskåret å få del i menneskenes *common sense*. Det kunde aldri falle ham inn at feiltagelser var feiltagelser, eller at Don Quichote kunde leve ennu.

Bare på denne måte lar det sig forklare at Strang i sin dypeste nød kjente det som en usigelig opløftelse, da han fikk vite at der også hadde levet et annet menneske en gang før i tiden, en av vår egen slekt, selv om det var forholdsvis lenge siden, og ikke i Finland men i Palestina, og bare sannsynligvis. For en *common-sense*-tankegang vilde det under sådanne sørgelige forhold først ha vært en «høi og trøstefull tanke» om et sådant menneske *virkelig* hadde levet og *samtidig* hadde vært både «som vi andre» og «mere enn vi andre» på en gang. Men i Strangs psykologi blir alltid det umerkverdige merkverdig og det merkverdige umerkverdig. En kommer aldri tilbunns i ham. Han virker til sine tider som et *vacuum*, fritt for enhver realitet. Jeg vet ikke, hvorvidt filosofene holder *vacuum absolutum* for mulig under våre nuværende menneskelige forhold, men jeg vil si, at hvis et sådant eksisterer, må Strang mange ganger ha streift det redselsfullt nær. Han var i sannhet fri for enhver form av menneskelig realitet og kjente således ikke til nogenslags autoritet utenfra. Verdens dom gir han fan i! som han sier. Når fengselspresten nærmer sig ham, spyr hans sjel inne i ham, det er å si «det vi kaller sjel slik som vi har arvet begrepet efter den hellenistiske tenkning». Der er ingen tvil om at han har beundret Goethe, med hvis Faust han bl. a. hadde til felles at han studerte «leider auch Theologi»; sannsynligvis har han hatt den største aktelse for Dante som kom ham i forkjøpet med et Gehenna, og det må vel sies å stå fast nu, at han iallfall må ha hørt om Cervantes, men hvor stor hans beundring for disse genier enn kan ha vært, det vilde aldri kommet op i ham at disse geniers liv, eksempel, tro og moral på nogen tenkelig måte kunde være forpliktende for ham. De var mennesker som han selv, om de muligens var større genier. De var derfor likeoverfor Gud hans likemenn. Å adlyde dem eller å la sitt indre liv, sin tro og sin moral bestemme av dem, vilde han med rette ha betraktet som trældom, som et slaveri, det frie menneske uverdigg. (Fortsettelse).

„Jesuitter må ikke tåles.“

«Hensikten helliger midlet», «Protestantismens voldsomme tilintetgjørelse», «Monita secreta», «Jesuittermoral», «Jesuitermillioner», «Jesuitterpolitikk», «Tyrannmord», «Pavelige mamelukker», osv. osv. Det er et ørlite utvalg av de talløse anti-jesuitiske slagord som med en udlødelig seighet lever videre i tusener av «bra menneskers» fantasi og samvittighet. Forsøk på å mot-

bevise dem med de mest innlysende argumenter er nytteløse. Når det gjelder Jesuitene er en stor del av deres fiender heller tilbøielige til å tro at $2 + 2 = 5$ enn til å anta at ovenstående slagord skulde stamme fra tendensiøse usannheter. Lyv og lyv uten å blunke, i freidig frekhet, millioner av ganger, og løgner blir til slutt for mange, ja de fleste til en urokkelig «sannhet».

I jesuiterordenens moderland, Spania, foregår for tiden en av de veldigste kampanjer som kanskje nogensinne er blitt ført mot denne av alle mest angrepne og av alle mest fortjenstfulle orden. Det vel planlagte angrep mot Jesuiterordenen i Spanias nasjonalforsamling var ikke annet enn et ledd og et høydepunkt i den nederdrektige «Hetze» som i de siste måneder systematisk er blitt drevet mot den av de ekstreme partier. Daglige anti-jesuitkampanjer ved pamfletter og i den radikale presse (f. e. i «De Libertad», «Heraldo», «Mundo Obrero», «Tierra») hadde gått forut for nasjonalforsamlingens vedtagelse av den mot Kirken rettede artikkel 24. Jesuiterordenen skal i Spania oppløses, dens eiendommer konfiskeres eller med et moderne ord: «nasjonaliseres». Hvorfor? Fordi, så sier man, Jesuitterne av sine medlemmer forlanger lydighet mot annen myndighet enn Statens. I art. 24 heter det: «De religiøse ordener som i sine lover foruten de tre kanoniske løfter (om fattigdom, kyskhed og lydighet) tillike avkrever sine medlemmer et spesielt lydighetsløfte overfor fremmede autoriteter skal oppløses, deres eiendommer skal nasjonaliseres og anvendes til fordel for veldedighet og undervisning.»

Det er merkelig at nettopp den orden som har gjort mest for Spanias kultur og Spanias ungdoms høiere dannelse, at nettopp den orden som er stiftet av en av Spanias egne og mest berømte sønner, skal rammes av en slik skjebne under påskudd av at den er statsfarlig eller anti-nasjonal. Har Spanias nye regjeringmenn ikke viktigere oppgaver å utføre enn å beskjeftige sig med en sneversynt og sekterisk anti-klerikalisme, og det nettopp nu da hele landet hjemsesøkes av anarki? Hvordan vil de iallverden gjennomføre sine humbugfraser om Spanias gjenreisning ved en fremgangsmåte som likefrem må betraktes som en utfordring og et slag i ansiktet til størstedelen av landets katolikker?

Spanias nye styre anklager Jesuitterne for lydighet mot en annen myndighet enn Statens. Der menes: Jesuitternes lydighet mot Kristi Stedfortreder, Paven i Rom. Men denne lydighet utelukker på ingen måte lydigheten mot Statens rettferdige lover. Adlyder Jesuitterne i protestantiske land ikke likeså godt Statens rettmessige lover som deres anderledes-troende medborgere? De socialistiske og frimurerske regjeringmenn glemmer at de selv adlyder en annen myndighet enn Statens og det på Statens bekostning. De adlyder en annen myndighet hvad enten denne myndighet nu kaller sig den røde internasjonale eller den store losje. Også kommunistene adlyder annen myndighet enn Statens, de adlyder Kominterns direktiver, de adlyder uten videre et annet lands myndighet. Før turen kommer til Jesuitterne skulde man derfor begynne med utdrivelsen av

kommunistene og sosialister og frimurere og med konfiskasjon eller «nasjonalisering» av deres eiendommer. Så vilde man få oppleve det komiske og paradoxale, men helt ut logiske begivenhet, at Spanias nye makthavere utdriver sig selv.

Socialister, kommunister og frimurere bekjenner sig til en internasjonalisme som virkelig kan være statsfarlig, mens Jesuitternes internasjonalisme er den katolske Kirkes, der på samme tid som den står over alle nasjoner, er hver nasjons aldri sviktende vokter og beskytter. Som ingen annen respekterer den de sunde nasjonale instinkter som lever og rører sig i hver menneskesjel. Den sørger for at hver nasjon, når den er moden til det, får sitt eget nasjonale hierarki. Også Jesuitterne har innrettet sig efter de forskjellige nasjoner, både hvad ordenens centrale og lokale ledelse og forvaltning angår. Jesuitterne har vist sig som gode patrioter ikke bare på det historiske og litterære, men også på det sociale område. De har tatt sig av sitt folks religiøse, intellektuelle og materielle vel. Hvad kunde de gjøre mere enn å vie alle sine til rådighet stående krefter til sine medborgeres vel? Deres prektige kolleger og kirker er ikke først og fremst blitt bygget i deres egen interesse, men til andres gagn, til folkets, til deres elevs gagn. Deres bygninger vidner om deres høie idealer og deres kunstsans.

Å snakke om Jesuitternes «uhyre» rikdommer, om deres millioner, om deres aksjer i de beste og største foretagender er simpelthen latterlig. Rentene av alt det som Jesuiterordenen eier i Spania er neppe tilstrekkelig til å underholde halvparten av de ordensmedlemmer som er bosatt der. Sannelig noget annet enn dividender og kontroll over millioner, noget annet enn «stenrike patres». Legendene om Jesuitternes store aktieselskaper er forresten ikke noget nytt. Samme anklage har før vært rettet mot de spanske Jesuitter. Den 9. mars 1898 bragte «Frankf. Zeitung» en skildring av den grusomme behandling som syke soldater var utsatt for på tilbakereisen fra Kuba med det Transatlantiske Selskaps skib. Hovedskylden blev lagt på Jesuitterne der som innehavere av dette selskap skulde ha forsømt sin menneskeplikt av pengebegjær. Da «Frankf. Zeit.» på grunn av denne sladder blev angrepet, kom den den 16. april 1898 med nye beskyldninger. Jesuitterne skulde ikke bare være eiere av det Transatlantiske Selskap, men også av Nord-banen (omtrent det samme gjentas idag), av det store magasin «Siglo», av den veldige maskinfabrikk og skibsverftet «Maritima y Terrestre» o.s.v. Det nyttet ikke at Jesuiterordenens general i Madrid, Pater J. Vigo, i et offisielt dementi meddelte at de hverken var innehavere av eller aksjonærer i nevnte foretagender eller hadde nogen andeler i utbyttet. «Frankf. Zeit.» tok dementiet inn, men fabeln drog allikevel fra det ene blad til det annet til den i 1903 igjen kom til det blad den var gått ut fra: «Frankf. Zeit.» Dette eksempel er typisk for de fleste Jesuitfabler.

På samme måte må Spanias Jesuithatere av idag ta opp igjen mytter og legender av mangel på noget bedre og for på denne lave måte å begynne sitt Don-Quichotte tog mot sine dumme og voldverneløse «fiender».